УДК 81:37.1.001(045)

Базова В. І.
м. Київ

ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НІМЕЧЧИНІ

Аналізується процес формування готовності до педагогічної діяльності викладачів іноземних мов у Німеччини, особливостей змісту та форм їхньої професійної підготовки в умовах Болонського процесу.

***Ключові слова**: викладач іноземної мови, формування готовності, університети Німеччини, педагогічна діяльність, підготовка викладачів іноземних мов у Німеччині.*

Постановка проблеми

Вступ. Теоретичний етап навчання майбутніх викладачів іноземних мов у Німеччині передбачає поміж іншого і практичне навчання під час бакалаврату, магістратури або за старими моделями цілий семестр педагогічної практики. Однак надзвичайно важливим німецькі дослідники вважають другий етап навчання, який здійснюється в усіх моделях та структурах підготовки вчителя у Німеччині, старих та оновлених, і без якого неможливо отримати допуск до педагогічної діяльності. На нашу думку, саме цей етап у підготовці німецьких учителів виявляє їхню готовність до педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Вважаємо за необхідне розглянути детальніше поняття готовність до педагогічної діяльності. Означена проблема знайшла від ображення у вітчизняних педагогічних і психологічних дослідженнях Л. Бродської, О. Кривильової, Л. Кондрашової, А. Линенко, О. Макаренко, В. Моляко та інших. Однак, системного та цілісного аналізу процесу формування готовності до педагогічної діяльності викладачів іноземних мов у Німеччини та особливостей змісту, форм їх професійної підготовки в умовах Болонського процесу здійснено не було, тому тема нашого дослідження видається актуальною і перспективною для подальших порівняльних педагогічних досліджень у вказаному напрямі.

Мета цієї статті полягає в тому, щоб дати ґрунтовний аналіз процесу теоретичної та практичної підготовки викладачів іноземних мов у Німеччини.

Виходячи з мети дослідження, основними *завданнями* роботи вважаємо:

1. Проаналізувати процес процесу формування готовності до педагогічної діяльності викладачів іноземних мов у Німеччини.
2. Дослідити особливості змісту та форм професійної підготовки в умовах Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу

У психолого-педагогічній літературі вживаються поняття «готовність до дії», «готовність до діяльності», «психологічна готовність», «готовність до педагогічної діяльності». Як зазначається у психологічному словнику, готовність до дії — це стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій [2, 75]. Під професійною готовністю розуміють ті якості, які визначаються сукупністю спеціальних знань, умінь, навичок, що обумовлюють здатність виконувати певну діяльність з тією чи іншою мірою якості [2, 284].

А. Линенко вважає, що формування у майбутнього вчителя готовності до здійснення ним педагогічної діяльності сприяє тому, що після завершення курсу підготовки у ВНЗ випускник буде впевнено почуватися на місці вчителя, швидко адаптуватися до шкільних умов, успішно розв'язувати вати складні завдання навчально-виховної роботи, вивчати особистісні якості та властивості учнів, визначати оптимальні засоби педагогічного впливу, глибоко аналізувати результати своєї діяльності, справлятися з емоційними, фізіологічними навантаженнями, оптимально будувати стосунки із школярами [1, 125].

Як показало вивчення німецьких джерел щодо підготовчої педагогічної служби, вона є суттєвим засобом реалізації у досягненні кінцевого результату — формування готовності студентів-стажерів до педагогічної діяльності.

Референдаріат або педагогічне стажування в Німеччині відбувається у відповідних педагогічним відділенням типах шкіл. Оскільки навчання в німецьких ВНЗ можна розпочинати з літнього або із зимового семестру, то, відповідно, і підготовчу службу кожний студент розпочинає за своїм графіком навчання у вересні або у лютому.

Розглянемо педагогічне стажування майбутніх учителів іноземної мови у гімназіях. Воно триває у різних землях від 18 до 24 місяців, може бути тривалішим у порівнянні зі стажуванням учителів початкових, основних і реальних шкіл. Так, у Баварії педагогічне стажування розподіляється на три періоди. Під час першого періоду, який триває 6 місяців, референдарій навчається у школі, де проводяться навчальні семінари (Seminarschule). На 12 місяців стажер направляється в іншу школу для безпосередньої практики (Einsatzschule). Третій період стажування триває 6 місяців знову у школі, де проводяться семінари.

Підготовка стажерів передбачає такі елементи:

- відвідування уроків з першого та другого фаху;
- відвідування інших уроків в різних школах;
- перші спроби викладання (планування, організація уроку);
- проведення уроку разом із вчителем, починаючи з третього місяця підготовчої служби;
- самостійний урок (з шостого та сьомого місяців стажування) з першого та другого фаху на різних гімназійних рівнях;
- заняття з іноземної філології на навчальному семінарі/ у Центрі шкільної практичної підготовки;
- заняття з практики мови;
- заняття з педагогіки, психології, шкільного права та школознавства.

Навчальний план підготовки вчителів у землі Північний Рейн-Вестфалія передбачає тісну взаємодію Центрів практичної педагогічної підготовки та базових навчальних шкіл. Тут виокремлюють діяльнісні ситуації, питання для їхнього розкриття, діяльнісні поля, а також компетентності та стандарти педагогічної діяльності. У цьому документі описано такі компетентності вчителя, які мають бути сформовані у випускників [3]:

Компетентність 1. Для кваліфікованого планування та проведення уроку вчитель:

- поєднує фахово наукові та фахово методичні аргументи, планує та організовує урок;
- обирає зміст, методи, форми роботи та спілкування;
- раціонально інтегрує сучасні інформаційні та комунікаційні технології;
- перевіряє якість власного викладання.

Компетентність 2. Для підтримки навчання учнів за допомогою навчальних ситуацій, їхньої мотивації, можливості встановлювати взаємозв'язки та використовувати вивчене вчитель:

- стимулює різні форми навчання та підтримує їх;
- організує навчальний процес, враховуючи процеси оволодіння знаннями та вміннями;
- викликає та підсилює в учнів готовність до навчання, працездатність;
- веде та супроводжує навчальні групи.

Компетентність 3. Для розвитку вміння учнів самостійно вчитися та працювати вчитель:

- ознайомлює та передає стратегії навчання та праці;
- навчає учнів методам самостійного відповідального та кооперативного навчання та праці.

Компетентність 4. Для впливу у межах школи на індивідуальний розвиток учнів після ознайомлення з соціально-культурними умовами їхнього життя вчитель:

- виявляє недоліки у вихованні та здійснює педагогічну допомогу та превентивні заходи;
- надає індивідуальну підтримку;
- враховує культурну та соціальну різноманітність навчальної групи.

Компетентність 5. Для ознайомлення учнів з цінностями і нормами та підтримки їхніх самостійних суджень і дій учитель:

- діє відповідно до норм і цінностей;
- поступово вчиться з учнями діяти та судити самостійно;
- використовує форми конструктивного вирішення нормативних конфліктів.

Компетентність 6. Для знаходження рішення у складних і конфліктних ситуаціях у школі та на уроці вчитель:

- організує соціальні стосунки та навчальні процеси на уроці та в школі;
- розробляє з учнями правила поводження один з одним та використовує їх;
- застосовує у конкретних випадках стратегії та форми попередження та вирішення конфліктів.

Компетентність 7. Для діагностики умов і процесів навчання, цілеспрямованого розвитку учнів, консультування їх та їхніх батьків — учитель:

- визначає стан розвитку, навчальний потенціал та перешкоди у навчанні;
- з'ясовує вихідну ситуацію учня і використовує спеціальні можливості підтримки;
- розкриває здібності і знає можливості їхнього розвитку;
- узгоджує навчальні можливості та вимоги;
- застосовує різні форми консультування відповідно до ситуації, розрізняє консультативну й оцінну функції;
- співпрацює з колегами у розроблені консультацій/рекомендацій;
- співпрацює з іншими установами щодо розробки консультативних бесід.

Компетентність 8. З метою оцінювання успішності учнів на основі наочних критеріїв учитель:

- складає та формулює завдання відповідно до критеріїв;
- кваліфіковано та ситуативно використовує моделі та критерії оцінювання;
- домовляється з колегами про основи оцінювання;
- обґрунтовує оцінки та вказує учням на перспективи подальшого навчання;
- використовує контроль успішності учнів з метою перевірки ефективності власної діяльності.

Компетентність 9. Для усвідомлення особливих вимог до власної професії, розуміння її як державної посади з особливими обов'язками та відповідальністю — вчитель:

- вчиться справлятися з навантаженням;
- доцільно й економно використовує робочий час і засоби;
- використовує поради колег у розробці уроків та для розподілу навантаження.

Компетентність 10. Розуміючи свою професію як постійне навчання, вчитель:

- аналізує власний професійний досвід і компетентності, може робити висновки;
- використовує результати освітніх досліджень у своїй діяльності;
- документує для себе та інших власну роботу та її результати;
- оцінює роботу інших вчителів і враховує їхні оцінки для оптимізації власної педагогічної діяльності;
- знає та використовує можливості підтримки вчителів;
- використовує різні варіанти підвищення кваліфікації: формальні, неформальні, індивідуальні, кооперативні.

Компетентність 11. Для участі у плануванні та проведенні шкільних проектів учитель:

- використовує результати педагогічних досліджень для розвитку школи;
- застосовує методи й інструменти внутрішньої оцінки уроку та школи;
- планує та проводить шкільні проекти.

Отже, модуль з педагогічних дисциплін спрямований на розвиток виховної, планувальної та рефлексивної, консультативної та комунікативної, посадової та правової компетентностей.

Важливим і корисним з погляду застосування теоретичних знань на практиці є також фахове навчання під час стажування. На семінарах з фаху (англійська мова) у навчальній школі м. Ерфурт (земля Тюрингія) пропонують, наприклад, такі теми [4]:

1. Вступ до стажерського навчання:
   - Вчитель англійської мови та етика професії вчителя.
   - Мета і завдання уроку англійської мови.
   - Урок та його підготовка: дидактичні, методичні, психологічні аспекти організації уроку англійської мови.
   - Відвідування уроків.
   - Виготовлення планів розподілу навчального матеріалу.
   - Зростання та взаємодія у ЄС.
   - Нові підручники.
2. Розвиток міжкультурної компетенції:
   - Перехід з початкової школи до гімназії (основні принципи організації уроку англійської мови у початковій школі).
   - Основні вміння та знання.
   - Робота над лексикою: оволодіння, закріплення, використання лексики у психологічному та методичному аспектах, лексичні вправи, техніки навчання.
   - Говоріння: мета, форми, методичний тренінг розвитку форм говоріння, мовленнєві ігри, оцінювання.
   - Аудіювання: мета, форми і методи розвитку вміння розуміти почуте, оцінювання.
   - Робота над граматикою: введення, закріплення, використання граматичних структур у психологічному та методичному аспектах, дидактична розробка вправ та послідовність з метою закріплення граматики, граматичні мовленнєві ігри.
   - Читання: мета, форми читання, методичний тренінг з читання.
   - Переклад: його роль і завдання у старшій школі.
   - Письмо: мета, форми письма, методи розвитку вмінь письма від простого диктанту до писемних роздумів, творче писемне мовлення.
   - Переклад на уроці англійської мови.
3. Робота у старших класах гімназії:
   - Урок іноземної мови на різних рівнях навчання: структура, відмінності.
   - Особливості підготовки до випускного екзамену.
   - Робота з вигаданими та невигаданими текстами.
   - Синтетичні тексти та їх оформлення.
   - Розгляд оповідань, романів, драми (Шекспір), лірики.
4. Засоби масової інформації, електронні засоби на уроці іноземної мови:
   - Використання Інтернету.
   - Розробка ігор, пазлів тощо.
   - Використання фільмів на уроках іноземної мови.

Другий період підготовчої служби передбачає ознайомлення з іншою школою, розширення педагогічного, методичного досвіду й отримання впевненості під час викладання. Стажер працює з наставником і вчителем з фаху, які його консультують, обговорюють плани занять, проведені заняття. Крім того, стажер відвідує велику кількість уроків інших стажерів. Слід вказати, що стажер працює по черзі з учнями усіх рівнів гімназії: починає з молодших класів і закінчує старшими класами. З кожного предмета (спеціальності) стажер має провести два уроки на оцінку, причому один урок на нижчому гімназійному рівні, а другий — на вищому рівні. На відкритому уроці присутні керівник навчального семінару, керівник школи, наставник, керівник секції з фаху, вчитель з фаху. Перед уроком кожен з них отримує письмовий план уроку, оформлений за вимогами навчального семінару. Після такого уроку відбувається його обгово-

рення й оцінювання за такими критеріями: придатність до діяльності вчителя, службова характеристика стажера, виховні вміння, знання, успішність, організація уроку. Обговорення фіксується у протоколі засідання цієї комісії.

Після педагогічного стажування майбутні вчителі іноземних мов готуються до другого державного екзамену, який складається з таких компонентів:

- письмова наукова робота з педагогіки, психології або методики викладання іноземної мови;
- колоквіум з педагогіки та психології;
- усні екзамени з методики двох фахів;
- усний екзамен із шкільного права та школознавства;
- три відкритих уроки з обраних предметів.

У підсумкову оцінку за екзамен входять три відгуки: керівника навчального семінару, вчителя, який проводив навчальні семінари та керівника школи, де проходила безпосередня практика (проводилися уроки). Ці відгуки оцінюють навчальну, виховну, а також діяльнісну та фахову компетентності кандидата на вчительську посаду.

Аналіз змісту усного екзамену з методики викладання англійської мови як складової державного іспиту дав змогу виявити таку тематику [5]:

1. Дидактичні принципи уроку іноземної мови (прагматичні, когнітивні й афективні цілі уроку англійської мови).

2. Семантизація на уроці англійської мови (етапи семантизації (за П. Дойє (P. Doye), цілі (широке/вузьке поняття), критерії вибору лексичних одиниць).

3. Робота з текстом на уроці англійської мови (моделі пояснення текстів, робота з учнями середніх і старших класів, чотириступенева модель (за Е. Паулем (E. Paul), трьохступенева модель (warming-up, intensive reading, follow-up), робота з творами (приклади для окремих років навчання)).

4. Робота з ліричними текстами (мета роботи з віршами, творчий підхід до роботи з поезією, написання власних віршів (способи/методи), аналіз віршів у старших класах (основний курс і профільний курс)).

5. Граматика на уроці англійської мови (за Хоєр / Кліппель) (презентація / усвідомлення / застосування, оцінка успішності учнів на уроці граматики, граматичні ігри (приклади)).

6. Інтерактивний урок іноземної мови (за Л. Шифлером) (інтерактивні форми уроку іноземної мови, інтерактивна групова робота).

7. Методика гри на уроці іноземної мови (за Й. Штайнгільбером) (теоретичні аспекти навчальної гри, антропогенні та соціокультурні передумови, критерії відбору ігор, п'ятихвилинні активні ігри (приклади)).

8. Соціокультурний урок англійської мови (мета уроку з країнознавства (міжкультурне навчання), план навчання, країнознавчий аспект, середні класи, план навчання, країнознавчий аспект, старші класи гімназії, типові умови уроку з країнознавства)).

9. Засоби інформації на уроці англійської мови (можливості застосування наочностей (переваги та обмеження), використання відео (етапи), критерії відбору відеоматеріалів)).

10. Визначення й оцінювання результатів успішності (виправлення помилок, ідентифікація та класифікація помилок, оцінювання мовленнєвих вмінь, критерії оцінювання, нове оцінювання випускних екзаменів, оцінювання групової роботи).

11. Нетипові методики (можливості та обмеження) (Метод В. Біркенбіль, сугестопедія).

12. Форми вправ на уроці англійської мови (читання (рецептивні вправи), письмо (продуктивні вправи), аудіювання (рецептивні вправи), говоріння (продуктивні вправи)).

13. Диференціація на уроці англійської мови (можливості й обмеження).

14. Рухливість на уроці англійської мови (цілісне навчання, вісім здібностей).

Висновки

Сьогодні в умовах Болонського процесу підготовка викладачів іноземних мов у вищих навчальних закладів України та Німеччини мають однакову мету — цільова професійно-педагогічна підготовка висококваліфікованого конкурентоспроможного викладача іноземної мови, який готовий до постійного розвитку та вдосконалення професійно-педагогічних якостей. Вивчення літератури з проблеми дослідження педагогічного досвіду Німеччини, навчальних планів підготовки викладачів іноземних мов, професійної характеристики майбутніх фахівців дало змогу з'ясувати, що повинні вміти та реально вміють викладачі іноземних мов, і на цій основі розробити структуру професійної компетентності фахівця.

ЛІТЕРАТУРА

1. Линенко А. Ф. Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис. … д-ра пед. наук : 13.00.04 / А. Ф. Линенко. — К., 1996. — 403 с.

2. Психология: словарь / под ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. — М. : Просвещение, 1990. — 494 с.

3. Kerncurriculum für die Ausbildung im Vorbereitungsdienst für Lehrämter in den Zentren für Schulpraktische Lehrerausbildung und in den Ausbildungsschulen. — Ministerium für Schule und Weiterbildung des Landes Nordrhein-Westfalen, 2004. — 9 S.

4. Rippke A. Fachseminarplan. Studienseminar für Lehrerausbildung Erfurt // URL : http://www.diphase.de

5. Rippke A. Prüfungsschwerpunkte. Englisch // URL: http://www.diphase.de

Базовая В. И.

ФОРМИРОВАНИЕ ПРАКТИЧЕСКОЙ ГОТОВНОСТИ К ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ В ГЕРМАНИИ

Анализируется процесс формирования готовности к педагогической деятельности преподавателей иностранных языков в Германии, особенностей содержания и форм их профессиональной підготовки в условиях Болонского процесса.

Ключевые слова: *преподаватель иностранного языка, формирование готовности, университеты Германии, педагогическая деятельность, подготовка преподавателей иностранных языков в Германии.*

Bazova V. I.

FORMATION OF PRACTICAL READINESS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS IN GERMANY

The article deals with the analysis of the process of readiness formation for pedagogical activity foreign language teachers in Germany, peculiarities of the contents and forms of their professional training within the Bologna process.

Key words*: foreign language teacher, formation of readiness, German Universities, pedagogical activity, training foreign language teachers in Germany.*